

JYX

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kalvas, Elmo

Title: Kansalaistottelemattomuus : julkisuuden strategiasta legitimiteetin kritiikkiin

Year: 2021

Version: Published version

Copyright: © 2021 Valtiotieteellinen yhdistys

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Kalvas, E. (2021, 5.7.2021). Kansalaistottelemattomuus : julkisuuden strategiasta legitimiteetin kritiikkiin. Poliitikasta. <https://politiikasta.fi/kansalaistottelemattomuus-julkisuuden-strategiasta-legitimiteetin-kritiikkiin/>

Kansalaistottelemattomuus: julkisuuden strategiasta legitimitettiin kritiikkiin

5.7.2021 | Politiikasta lehti | Artikkelit | Elmo Kalvas

Bournemouth Events / Wikimedia Commons (CC BY-SA 2.0)

Kansalaistottelemattomuus ei ole vain aktivistien strategia, jolla pyritään saamaan julkisuutta kulloinkin tärkeäksi koetulle asialle. Käsitteen historiasta käy ilmi, että kansalaistottelemattomuus on keino herättää keskustelua julkisen vallan ja sen oikeuttamisen perusteista.

Suomalaista mediatilaa jälleen kerran kuohuttaneen Elokapinan kesäkuinen protestointi on saanut osakseen laajaa julkisuutta. Ryhmä itse kuvailee toimintaansa ”kansalaistottelemattomuus”-sanan avulla [omassa viestinnässään](#). Elokapinaa käsittelevässä uutisoinnissa kansalaistottelemattomuuden käsitteen läpivalaisu on kuitenkin jäänyt sivuun siitä huolimatta, että juuri protestoinnin muoto on herättänyt mitä suurinta huomiota ja ärsyyntymistä.

Uutisointi on rakentanut [korostuneen lakitekni-](#)näkökulman. On puhuttu paljon poliisin toimivallasta ja tarpeesta hahmottaa välimaastoa mielenosoittajien oikeuksien ja yleisön oikeuksien välillä. Tässä retoriikassa muut kansalaistottelemattomuuteen liittyvät näkökulmat ovat jääneet vähemmälle huomiolle, ja Elokapinan toimintaa on käsitelty lähinnä tavanomaisen mielenosoittamisen kehyksen sisällä. Tällöin näkyvyyden saavuttamisen tematiikka on hallinnut sitä, miten kansalaistottelemattomuus nähdään.

[Uutisointi Elokapinasta on rakentanut kansalaistottelemattomuudesta korostuneen lakitekni-](#)näkökulman. On puhuttu paljon poliisin toimivallasta ja tarpeesta hahmottaa välimaastoa mielenosoittajien oikeuksien ja yleisön oikeuksien välillä.

Asiaa ei auta myöskään se, että Elokapinan toimijat [ovat haastatteluissa korostaneet](#) kansalaistottelemattomuutta toimintakeinona, jossa *luodaan häiriötä julkisen huomion saamiseksi*. Koska Elokapina ei ole avannut kansalaistottelemattomuuden käsitettä haastattelutilanteessa yksityiskohtaisemmin, se on ollut mukana luomassa itsestään haitan ja häiriön arviointiin keskittyvää puhetapaa. Näin myöskään vakiintuneen median ei ole tarvinnut avata kansalaistottelemattomuuden käsitettä, vaan se on voinut nojata arkiymmärrykseen asiasta.

Tällainen yleinen näkemys kansalaistottelemattomuudesta, jossa lain rikkominen nähdään pelkkänä julkisuuden strategiana, on turhan yksinkertaistava. Se sivuuttaa käsitteen yli satavuotiaasta historiasta nousevat rajaukset ja ymmärtämisen tavat, jotka tekevät kansalaistottelemattomuudesta tietynlaisen demokraattisen poliittisen toiminnan muodon. Kansalaistottelemattomuudella on erityinen kulttuurillinen tehtävä, minkä vuoksi meidän tulisi perustuslaillisessa demokratiassa sietää sitä.

Kansalaistottelemattomuuden hyvin lyhyt historia

Sana ”kansalaistottelemattomuus” on suora käänös englannin kielen termistä *civil disobedience*. Termi tulee **Henry David Thoreau** (1817–1862) esseeseen ”Resistance to Civil Government” postuumin uudelleenjulkaisun nimestä ”Civil Disobedience” (1866). Itse esseessä termi ei kuitenkaan esiinny, vaikka anakronisesti sitä luetaankin kansalaistottelemattomuuden klassikkona. Esseessä Thoreau selittää päätöstään kieltäytyä maksamasta verojaan, joiden hän katsoo tukevan orjuuden sekä Meksikon ja Yhdysvaltain välisen sodan tapauksissa moraalitonta toimintaa.

Tietynlaista poliittista toimintaa kuvaavaksi käsitteeksi *civil disobedience* muuttui **Mahatma Gandhin** (1869–1948) myötä, kun tämä käytti termiä kuvatakseen ja kääntääkseen kehittämänsä toimintaideologiaa *satyagrahaa* englanninkielisille toimittajille. Näiden uutisten mukana termi levisi ympäri maailmaa yhdistettynä protestoinnin merkityskontekstiin.

[Koska Elokapina ei ole avannut kansalaistottelemattomuuden käsitettä haastattelutilanteessa yksityiskohtaisemmin, se on ollut mukana luomassa itsestään haitan ja häiriön arviointiin keskittyvää puhetapaa.](#)

Satyagraha (Sanskrit: सत्याग्रह; satya: ”totuus”, āgraha: ”vaatiminen” tai ”kiinnipitäminen”) voidaan ymmärtää kansalaistottelemattomuuden esiasteeksi, jossa Gandhi yhdisti jo vakiintuneeseen passiivisen vastarinnan käsitteeseen erilaisia hindulaisesta ja jainalaisesta filosofiasta sekä **Leo Tolstoin** välittämästä kristillisen anarkismin traditiosta saamiaan vaikutteita.

Yksinkertaistetusti lopputuloksena oli protestointimuoto, jossa korostettiin väkivallattomuuden, uhrautuvaisuuden, rangaistuksen hyväksymisen ja julkisuuden ideaaleja yhdistettynä oikeudenmukaisuuden ja totuuden vaatimiseen. *Satyagrahan* kautta intialaiset itsenäisyysaktiivit pyrkivät symbolisen lainrikkomisen ja viranomaisten kanssa yhteistyöstä kieltäytymisen kautta osoittamaan samanaikaisesti brittiläiselle kolonialistivallalle sekä intialaiselle väestölle, ettei heitä voida hallita, jos he eivät suostu alistumaan.

Tässä imperialistisessa kontekstissa kansalaistottelemattomuus liittyi siis korostuneesti itsemääräämisoikeuden vaatimiseen. Näin nykyaikaisen kansalaistottelemattomuuden keskeisimmät ominaispiirteet muodostuivat.

Intialaiset itsenäisyysaktiivit pyrkivät symbolisen lainrikkomisen ja viranomaisten kanssa yhteistyöstä kieltäytymisen kautta osoittamaan samanaikaisesti brittiläiselle kolonialistivallalle sekä intialaiselle väestölle, ettei heitä voida hallita, jos he eivät suostu alistumaan.

Kansalaistottelemattomuuden käsite olisi voinut jäädä pelkäksi historialliseksi kuriositeetiksi, elleivät Yhdysvaltojen kansalaisoikeusliikkeen aktiivit **James Bewel**, **James Lawson** ja **Martin Luther King Jr.** olisi kiinnostuneet Intian esimerkistä ja perehtyneet *satyagrahaan*. Heidän myötävaikutuksestaan kansalaistottelemattomuudesta tuli liikkeen keskeinen vaikuttamisen keino ja käsite iskostui lopullisesti globaaliin tietoisuuteen aktivistipiireistä akatemiaan.

Tärkeä ero Intian ja Yhdysvaltojen kontekstien välillä oli, että Yhdysvaltain kansalaisoikeusliike käytti kansalaistottelemattomuutta vaatiakseen oikeuksia, jotka se näki perustuslaillisiksi oikeuksikseen. Kansalaistottelemattomuus ei vedonnut itsemääräämisoikeuden puutteen aiheuttamaan legitimaatiokriisiin, eli siihen, että Brittien valtaa Intiassa ei voitu pitää hyväksyttävänä ja velvoittavana, sillä alistettujen intialaisten näkökulmasta he eivät saaneet määrätä itsensä hallitsemisesta.

Yhdysvaltain kansalaisoikeusliike käytti kansalaistottelemattomuutta vaatiakseen oikeuksia, jotka se näki perustuslaillisiksi oikeuksikseen.

Sen sijaan Yhdysvalloissa kansalaistottelemattomuus vetosi ristiriitaan osavaltioiden lainsäädännön, kansallisen lainsäädännön, perustuslain ja perustuslakia edeltävien moraalisten periaatteiden, kuten vapauden ja tasa-arvon välillä.

Tässä kontekstissa kansalaistottelemattomuus erosi lopullisesti anarkismin ja voimassa olevien lakien auktoriteetin kieltämisen merkityshorisonteista. **King pyrki argumentoimaan**, että kansalaistottelemattomuus ”ilmaisee korkeinta kunnioitusta lakia kohtaan”, kun sen avulla pyritään osoittamaan rakentavaa kritiikkiä lakia ja sen soveltamista kohtaan sekä herättämään yhteisön oikeudenmukaisuuden tajua.

Kansalaistottelemattomuus lainsäädäntöä kannattelevan legitimitetin tarkasteluna

Historiallinen näkökulma näyttää, miten kansalaistottelemattomuuden ideana on symbolisen lainrikkomisen kautta esitetty haaste voimassa olevan yhteiskunnallisen järjestyksen hyväksyttävyydelle. Kansalaistottelemattomuuden ymmärrettävyyden kannalta onkin aina keskeistä kysyä, miksi voimassa oleva järjestelmä on epäoikeudenmukainen tavalla, joka tekee sen sietämisen

mahdottomaksi. Kansalaistottelemattomien pitäisi puolestaan avoimesti viestiä vastaus tähän kysymykseen.

Kansalaisoikeusliikkeen inspiroima kansalaistottelemattomuutta käsittelevä akateeminen keskustelu on tuottanut jokseenkin erilaisia, mutta toisiaan täydentäviä tapoja hahmottaa, mistä kansalaistottelemattomuuden ja lain välisessä suhteessa on kyse, ja miksi kansalaistottelemattomuus voi olla oikeutettua.

Yhdysvaltalainen [filosofi John Rawls](#) (1921–2002) korostaa ajatusta, jonka mukaan kansalaistottelemattomuus kohdistuu erilaisten oikeuden tasojen, kuten perustuslain ja tavallisten säädösten tai niiden tulkinnan, välisten ristiriitojen ja niistä nousevien epäoikeudenmukaisuuksien poistamiseen. Sen voikin nähdä yhteiskunnallisten instituutioiden vakauden ylläpitäjänä ja vahvistajana, sikäli kun sen avulla voidaan kiinnittää huomio törkeisiin epäoikeudenmukaisuuden tilanteisiin.

Rawls sanoo, että koska ”kansalaistottelemattomuutta oikeutettaessa [...] vedotaan yleisesti jaettuun oikeudenmukaisuuden käsitykseen, joka on poliittisen järjestyksen perustana”, se palvelee näitä periaatteita koskevaa keskustelua ja niiden yleistä tunnettavuutta.

Kansalaistottelemattomuuden ymmärrettävyyden kannalta onkin aina keskeistä kysyä, miksi voimassa oleva järjestelmä on epäoikeudenmukainen tavalla, joka tekee sen sietämisen mahdottomaksi. Kansalaistottelemattomien pitäisi puolestaan avoimesti viestiä vastaus tähän kysymykseen.

Saksalaisen filosofin [Jürgen Habermasin](#) (s. 1929) mukaan kansalaistottelemattomuus viittaa kohti yleisiä ja jaettuja periaatteita, jotka ylipäättään mahdollistavat perustuslaillisen demokratian moraalisen hyväksyttävyyden ja joihin kansalaisten lakia kohtaan tunteva tottelevaisuus lopulta nojaa. Näiden periaatteiden oikeellisuus ei synny säädetyistä positiivisesta oikeudesta.

Sen sijaan kyse on sellaisista prosessioikeutta edeltävistä ”tunnustamisen arvoisista periaatteista, joiden valossa se mikä on laillista, voidaan oikeuttaa legitimiiksi – ja, mikäli tarpeellista, voidaan hylätä ei-legitiiminä”. Legitimiteetti tarkoittaa vallan oikeutusta. Habermas viittaa kansallissosialistiseen Saksaan varoittavana esimerkkinä siitä, ettei laillisuuden ja hyväksyttävyyden välille voida koskaan vetää absoluuttista yhtäläisyyttä.

Kansalaistottelemattomuus tukee demokratian eetosta

On syytä painottaa, että kansalaistottelemattomuuden merkitys ei tyhjene viestintään epäoikeudenmukaisuuden kokemuksista. Sillä on perustuslaillisissa demokratioissa merkittävä kulttuurillinen tehtävä, koska se ohjaa havaitsemaan legitimitietin ja lainmukaisuuden välisen jännittyneisyyden, joka arkielämässämme usein katoaa valtion virallisen muotokielen alle. Tehdessään jännittyneisyyden havaittavaksi se mahdollistaa laajemman julkisen keskustelun niistä periaatteista, jotka elävöittävät demokraattista perustuslaillista järjestelmää.

Kansalaistottelemattomuuden sietäminen toimiikin Habermasia ja Rawlsia mukaillen ”lakmestestinä”, eli suuntaa antavana merkinä, jonka kautta voidaan havaita valtion olemus ”kypsan demokraattisuuden” ja ”autoritaarisen legalismin” välillä.

On mielenkiintoista, kuinka vastahakoisesti vakiintunut media on antanut Elokapinalle mahdollisuuksia todella selittää toimintansa taustaa ja pikemminkin pyrkinyt määrittelemään kesäkuun tapahtumat ulkopuolelta.

Kypsä demokraattinen kulttuuri ei viittaa enemmistön ylivoimaiseen valta-asemaan ja sen turvin rakennettuun erehtymättömään lakiin oikeuttaessaan itseään. Sen sijaan sen ytimessä tulee olla rehellinen yritys ylläpitää sellaista kulttuurillista ilmapiiriä, jossa niin enemmistöt kuin vähemmistöt voivat tunnustaa ja keskustella jaetuista arvoista, joiden takia he valitsevat demokraattisen prosessin vapaasta tahdostaan.

Kansalaistottelemattomuudelle on keskeistä, että tottelemattomat pyrkivät puolustamaan näkökulmaansa tarkoin ja harkituin argumentein julkisuudessa. Tästä näkökulmasta onkin mielenkiintoista, [kuinka vastahakoisesti](#) vakiintunut media on antanut Elokapinalle mahdollisuuksia todella selittää toimintansa taustaa ja pikemminkin pyrkinyt määrittelemään kesäkuun tapahtumat ulkopuolelta.

Olisi yhteiskunnallisesti merkittävää saada kuulla juuri protestoijien itsensä kertomana, miksi heidän mielestään "[yhteiskuntasopimus on rikki](#)". Tällaisen mahdollisuuden antaminen olisi kansalaistottelemattomuuden sietämistä ja merkki siitä, että Suomi on terve kansalaisyhteiskunta.

Elmo Kalvas on yhteiskuntatieteiden maisteri ja valtio-opin jatko-opiskelija Jyväskylän yliopistossa.